

FIKZIOA ETA KAZETARITZA ELKARTZEN DIREN LEKUAN

Kazetaritza eta literatura. Literatura eta kazetaritza. Truman Capotek 'Odol hotzean' idatzi zuenetik 50 urte pasa badira ere, tarteka indar berriz agertzen den eztabaida da: non hasten da bata eta non bestea? Bada biak bereizten dituen muga zalantza ezinik? Galderoi eman zaizkion erantzunei begira jarri gara.



Lander Arretxea Bereziartua
@larretxea

"Kazetaritza informazioa da, objektibotasuna; literatura, aldiz, sormena, fikzioa". Bata eta bestea guztiz kontrako mutur gisa irudikatzen dituzten baieztapenak entzun daitezke oraindik Gartzte Zientzien Fakultateetan. Baina informazio hotz hutsetik harago doazen kazetaritza testuak ugaritu diren honetan, eta literatur generoen arteko mugak ere difuminatu samar ageri zaizkigunean, ohikoa da bereizketa erabateko hori zalantzan jartzea.

Ez da kontu berria. 1966an argitaratu zuen Truman Capote idazle eta kazetariak *Odol hotzean*, Kansasen (AEB) eraildako familia baten kasuan oinarritutako errelatoa. "Fikziorik gabeko nobela" etiketa jarri zion, eta geroztik, eztabaidari heltzen zaion bakoitzean derrigor aipatzen den liburua da.

Ez da gutxitan gertatzen. Dela lehen-gai berbera -hitza- erabiltzen dutelako, dela maiz formatu berean ikusten dutelako argia, aldiro-aldiro pizten da kazetaritza eta literaturaren arteko mugak definitu edo auzitan jartzeko grina. Bai behintzat, batean zein bestean jarduten dutenen artean. Euskal Herrian bertan,

luzea eta oparora da modu batean edo bestean idazle ere badiren kazetariak eta kazetari lanetan aritu diren idazleek osatzen duten zerrenda: Garbiñe Ubeda, Juan Luis Zabala, Arantxa Iturbe, Lorea Agirre, Alberto Barandiaran, Laura Mintegi, Imanol Murua, Danele Sarriugarte...

Muinoari mendi esatea

Zerrenda luze horretako kide da Iñigo Astiz ere. *Berriako kultur kazetaria* izateaz gain, *Baita hondakinak ere* (2012, Susa) poema liburua du argitaratua. Kazetaritza eta literaturaren arteko mugaz galdetuta, AEBetako Robert Laxalt euskal idazle eta kazetariak kontatzen duen anekdota dakar gogora. *National Geographic* aldizkarirako hainbat artikulu idatzi zituen Laxaltek, eta ezadostasunak izan zituen aldizkarirako idatzitako artikulu guztien datuak egiaztatzen zituen ikertzaile taldearekin. Artikulu batean ondorengo paragrafoa idatzi zuen Laxaltek: "1539ko negu amaiera aldeko egun batez, Fray Marcos de Niza fraide esploratzaileak mendi batetik begira jarri, eta urrunean fabulazko Cibola hi-

ria zena ikusi uste zuen". Ikerketa taldekoek telefonoz deitu zuten paragrafo horregatik kexu. "Nizaren egunerokoak errepasatzen aritu gara. Nahiz eta lurrean elurra zegoen, ez gaude ziur benetan negua zenik esan dezakegunik, ez eta ikusleku hori menditzat jo daitekeenik ere". Hori entzunda, Laxaltek kontraproposamena egin zion: "Jar ezazue orduan, '1539ko negu eta udaberri arteko egun batez' begiratu zuela 'muino altu batetik'". Haserretu egin zitzaion ikertzailea: "Lau ikertzaile izan ditut astebezez pasarte horretan lanean, eta zu haien esfortzua gutxiesten ari zara lizentzia poetiko horiekin".

Kontakizun horrek erakusten du, Astizen ustetan, bereizketa egiteko gakoa zein den: "Kazetaritzan ezin duzu muino mendi bilakatu, eta literaturan muino izan daiteke mendi; kazetaritzan errealtatearekikoa da zure konpromisoa, eta literaturan testuak sortzen duen errealtate edo ahotsarekikoa". Erreportaje literario eta libreenetan ere klabea hori bera dela uste du, muinoari muino deitzea, mendia ederrago geratuko bada ere. "Noski, errealtate guztiak



IRVING PENN

Truman Capoteren 'Odol hotzean' ez-fikziozko nobela etengabe aipatzen da kazetaritzaren eta literaturaren arteko harremanei buruz eztabaidatzen denean.

ez dira muino bat edo mendi bat bezain konprobagarriak, eta, adibide bat jartzearen, lausoa da aldea zure elkar-rrizketatu bati erantzun batean begiak malkoz bete zaizkiola susmatzetik, begiak malkoz bete zaizkiola ziurtatu ahal izatera. Halakoetan beti dago arriskua, baina darabilzun lehengaia errespetuz tratatzea da gakoa". Are, gairen bat literatur puntu batekin lantzeko "zortea" duenean, normalean baino murgilketa sakonagoa egiten duela dio, ziurtasun handiagoa behar baitu bere buruari teklatuan libreago aritu ahal izateko lizenztzia onartzeko.

Astizen iritzi bertsukoa da Lorea Agirre Jakin aldizkariko zuzendaria ere. Hala zioen, bederen, 2005ean EHUK plazaratutako *Kazetaritza euskaraz: oraina eta geroa* liburuan bildutako *Kazetaria ez da Jainkoa* artikuluan, artean *Berriako* kazetaria zela: "Idazleak, dena konta dezake. Eta hilketaren lekuan enbara-

zu egiten dion auto bat badago kendu egingo du inori konturik eman beharrik gabe. Idazlea jainkoa baita bere fikziozko erresuman. Pertsonaiak sortu, jantzi, moldatu, hitz eginarazi, hil... edozer egin dezake. Kazetariak, ez. Kazetaria ez da jainkoa, askok hala pentsatuko badu ere".

Postf kizioa: muga hain argi ez dagoenean

Eskuartean dugun eztabaidari bete-betean heldu dionik bada, Karmelo Landa EHUKo irakaslea da hori. *Kazetaritza eta literatura elkarlanean* artikuluan, bien arteko muga lausoa dela iradokitzen duten hainbat gogoeta bildu zituen. Kazetariaren objektibo izateko gaitasuna zalantzan jartzen duten zenbait aipuz gain, "postfikzioa"-ren kontzeptua zekarren mahai gainera. Bertan azaltzen duenez, lan dokumentala eta literaturaren prozedurak elkarlotzen dituzten

testuak dira "postfikzioa" etiketak barnebiltzen dituenak, eta fikzio-ez fikzio muga zalantzan jartzen dute. Metafora eta konparazio ausartak erabiltzeak ezaugarritzen dituela zioen, eta egunkarietan argitaratu eta bertan toki finkoa lortzen badute ere, literaturaren baliabide espezifikokoak mantentzen dituztela.

Egun Hekimeneko zuzendaria den Alberto Barandiaranen adibidea esanguratsua da. Kronika eta fikzioaren arteko lur nahasietan garatutako hainbat lan plazaratu ditu: *Ez zaigu ahaztu* (Susa, 1998) *Gaizkileen Faktoria* (Euskaldunon Egunkaria, 2000) eta *Post-kronikak* (Elkar, 2009) besteak beste. Lehenengo biak idaztean izandako korapilo eta barne-gatazken berri emateko prestatutako hitzaldian, hala zioen: "Bi liburu hauek

» Informazio hutsetik harago dagoen kazetaritza ugaritu da, baita genero literarioen mugak lausotu ere, bi esparruen arteko harremana berriz pentsatzera bultzatuz

kazetaritza sortu dira. Erreportajeak izan dira sorreran. Liburu bihurtu ziren gero, norbaitek esan zidalako luzatu zitezkeela, merezi zuela artikulua bat baino gehiago: baina baita, nik ikusi nuelako bazegoela istorio bat kontatzeko". Abiapuntu hori izanda ere, liburuok literatura direla defendatu zuen hitzaldi hartan, eta ez dela beldurrik izan behar zenbait kazetaritza lanen literatur izaera onartzeko. "Erreportajeak askatasuna ematen du nahi denaz nahi den bezala idazteko. Sinetsi ezin daitekeena kontatzeko. Alegia, sortzeko. Eta literatura sormen idatzia da, ezta? Zergatik dago horrenbeste erreparatu egun egiten diren hainbat lan literaturaren abizena emateko? Zer da, paperarengatik? Egunkarian ateratzen direlako?". Baieztape borobil honekin amaitu zuen Barandiaranek hitzaldi hura: "Erreportajea genero literarioa da dudarik gabe. Urgentzia zko literatura, alegia". ■